

Mätningstekniken och hur kartverket konkret gjordes beskrivs detaljerat på ett sätt som inte skiljer sig från beskrivningar i tidigare verk. Inte heller bildmaterialet är nytt för den som är bekant med tidigare litteratur på området.

Kartografin har sedan Karl V:s tid hört ihop med omsorgen om arméns underhåll. Konungens vägkarta i Finland 1790 har också allt att göra med denna fråga. Det nu utgivna kartverket diskuterar kartmaterialet ur ett tekniskt perspektiv, men betraktar knappast alls andra relevanta sammanhang. Materialet aktualiserar många frågor för vidare forskning: Vilken betydelse hade vägarna i 1700-talets krigföring? Vad var militärt intressanta mål, vägar och tyngdpunktsområden vid denna tid? Syns insjöflottiljernas verksamhet och behov i detta kartverk? Är uppkomsten av ordentliga vägnät och kartograferingen av vägarna en orsak till att man började föra landkrig, och inte bara skärgårdskrig, också under vinterhalvåret, vilket ju till exempel hände 1808 då ryska trupper för första gången anföll under vintertid?

Konungens vägkarta i Finland 1790 är en värdefull källutgåva som ger viktig information om infrastrukturen i södra Finland under svenska tidens slutskede. Att kartorna nu har getts ut är av stor betydelse även om utgivarna själva inte kan eller vill sätta in kartmaterialet i de många intressanta sammanhang som det ger upphov till.

Mikko Huhtamies

Marius Warholm Haugen & Knut Ove Eliasen (eds.), *Dévier & divertir: littérature et pensée du XVIIIe siècle* (Oslo: Solum / Paris: L'Harmattan, 2010). 193 pp.

This collection of studies is the last of four volumes (see the introduction) produced by the research project *A l'ombre des Lumières*. Norwegian coordination and financing have ensured

international participation. In the case of the present volume, literary scholars and intellectual historians from Norway, France, Britain, and the USA have contributed with variations on an intriguing theme: straying from established courses of thought and action. Such a promising theme deserves a more elaborate initial discussion than the editors' all too brief introduction. The tantalizing suggestion that the eighteenth century is Montaigne's and Pascal's heir in its combining of an unorthodox aesthetics with a philosophical concern with human folly (p. 5) would have benefited from a properly developed argument, explaining in the process how the various contributions support the thesis.

Novels by Henry Mackenzie, Sarah Scott, Jean-Pierre Camus, the Abbé Prévost, and Jean-Baptiste Boyer d'Argens provide the material for the first three chapters. Siv Gøril Brandtzæg examines representations of slavery in sentimental novels. Noting that, at the time, sentimentality was associated with those sufficiently refined to experience its quality, and thus not part of the norm but a 'déviance positive', Brandtzæg proceeds to discuss the relationship between sentimentality and abolitionism. The discussion identifies a tension between the ethics and the aesthetics of sentimentality and questions the claim that such novels have hastened the process of the abolition of slavery. Colas Dufflo treats Prévost's *Mémoires pour servir à l'histoire de Malte* by means of the 'principe de déviation'. Dufflo advances the hypothesis that *déviation* may be a systematic device by means of which the novelist foils the reader's expectations. The reviewer may object that there is a risk that any twists and turns of a plot may be enrolled in the cause of this principle. Sven-Eirik Fauskevåg compares Jean-Pierre Camus's *L'Amphithéâtre sanglant*, Prévost's *Cleveland*, and d'Argens's *Thérèse philosophe* in order to develop an argument about what appears to be a three-dimensional dynamics of departures and deviations. The depth achieved

through the (vertical) shift between the spatial and the psychological in Prévost contrasts with the superficiality of the horizontal in the other two works.

Plumbing the depths is also part of Øyvind Gjems Fjeldbu's approach whereby he explores the importance of an underlying level of images in one of Rousseau's autobiographical texts. Fjeldbu concentrates on *Rêveries du promeneur solitaire* in order to demonstrate that Rousseau's thought, and indeed his outlook on thinking in general, rests on this underlying level of day-dreaming. Further, the nature of these random images and their impact on the rational faculty are relevant to the concept of distraction, one of the defining features of the overall theme. Epistemological issues resurface in Martin Wählberg's concise and pertinent discussion of the role of maxims and aphorisms in *Emile*. Wählberg's ingenious point is that the maxims and aphorisms in this text serve to organize a rather amorphous material and to bring intellectual coherence as well. The grammatical and narrative autonomy of the aphorism enables it to signal a fresh departure in a text that oscillates between novel and educational treatise. The third study focusing on Rousseau in this collection strays from the main theme of the volume and thus weakens its thematic coherence somewhat. However, John O'Neal offers a sustained argument about the importance of sight in the pedagogical undertaking as conceived by Rousseau. Cognitive matters feature once more. O'Neal only occasionally departs from *Emile*, pursuing in this text the instances where teaching by showing and the superiority of images over words help to consolidate his case.

Ellen Krefting's discussion considers the periodical *La Spectatrice Danoise*. The short-lived magazine (1748–1750) was brought out in Copenhagen by a young French Huguenot. Krefting places this periodical in what amounted to a veritable genre of magazines formed on the pattern of Addison's and Steele's *Specta-*

tor. The study looks at one of the chief aims of these periodicals, namely to entertain. Krefting ponders on the extent to which this kind of entertainment leads, by way of diversion, to radicalism, but finds only scant proof for this. Entertainment and diversion are themes in Christophe Martin's contribution as well. Martin's original discussion makes the convincing case that Fontenelle's 'bantering' manner has a subversive quality in so far as it can stray over boundaries between genres and overcome various constraints. Martin traces examples of irony and dissimulation that shape an 'esthétique prudentielle' and facilitate the shift from diversion as entertainment to diversion as deviation.

Philippe de Courcillon, Marquis de Dangeau illustrates Anne Beate Maurseth's discussion of the significance of gambling as entertainment and of the degree to which Dangeau was representative as practitioner in this area. Familiar with the new advances in this area. Familiar with the new advances in the probability calculus, Dangeau was known at Versailles as an outstandingly skilled gambler. Maurseth sees in the early Calvinism of Dangeau an explanation of the systematic and practical way in which he approached gambling; at the same time, the debonair aristocrat who made a fortune at the gaming tables of Versailles blurred the boundaries between entertainment and serious activity. The solid argument developed by Marius Warholm Haugen in his study of Jean Potocki distinguishes between the journey that has a clear plan (*itinerarius*) and the wandering sort of journey (*errabundus*). Further, Haugen outlines two kinds of roaming, one that has a creative quality and another that possesses a pleasurable and random nature. On this basis as well as through an analysis of Potocki's texts, Haugen shows that the Polish Count favoured the roaming variety of journey. Finally, Marian Hobson's valuable study examines possible alternative routes along which the manuscript of *Le Neveu de Rameau* may have wandered. In addition,

Hobson makes a convincing case for this play as a moment when Diderot departed from his concern with general political and social issues and turned to specific aspects of his milieu. Hobson's contribution shows this volume at its best. Otherwise, the collection is uneven and somewhat surprisingly structured. However, it is redeemed by its original theme and by a number of strong contributions.

Adrian Velicu

Henrik Knif, *Leva och låta leva i gamla Europa: Saint-Évremond – Metastasio – Fredenheim och Oxenstierna* (Stockholm: Atlantis, 2010). 295 s.

Från 1600-talets franska libertinska kretsar via 1700-talets hovmiljö i Wien till ämbetsmannäöden i det gustavianska Sverige – så skulle en snabbläddrande och skyddsomslagsläsande recensent kunna sammanfatta Henrik Knifs essäsamling. Men det skulle bli en torftig och i sin tidsfixerade närsynthet delvis missvisande sammanfattning. 1600- och 1700-talen må vara de sekel ur vilka författaren har hämtat de fyra personer som utgör samlingens fästpunkter, men i sitt förord bekänner han sig till ett brett kulturhistoriskt perspektiv. Detta perspektiv kan med rätta kallas gränsöverskridande i tid och rum, ett gränsöverskridande som låter Knif skapa sammanhang – stundom överraskande sådana – när det gäller att skildra ett Europa under tiden närmast före nationalstaternas uppkomst. Läsaren får stifta bekantskap med europeiska miljöer där det antika arvet och den gryende romantiken kan finnas sida vid sida och där en tolerant livshållning är ett bjudande ideal för samlingens huvudpersoner.

De fyra gestalter som Knif ägnar sin uppmärksamhet ger honom goda möjligheter att i sju essäer spegla en stor mängd olika företeelser sådana de kunde te sig i 1600- och 1700-

talens Europa – vänskapskult och välvilja, passioner och patroner jämte ståndskänsla och självuppfattning, för att bara nämna några av de mest framträdande. Vi får förvisso goda biografiska skildringar av var och en av de fyra, men essäerna bygger i minst lika hög grad på övergripande upplysningar om och ingående reflektioner kring det tidevarv de fyra verkade under. Med detta inte sagt att Knif har använt levnadsbeskrivningarna som ett strukturerande alibi för att samla diverse lösa spånor från forskarverkstaden. Hans porträttkonst vilar tvärtom på en stark känsla för individualisering, där de fyra blir till synekdotiska representanter, fyra delar av den helhetsbild av perioden som han frammanar.

Först ut är Charles de Saint-Évremond, av sentida betraktare karaktäriserad som skeptiker, fritänkare och förebadare av upplysningen. För den som vill förstå hur det kan komma sig att en fransk aristokrat som skrev utan tanke på publicering ändå kan ligga begravd i Poets' Corner i Westminster Abbey så lämnar samlingens titelessä vältaligt besked. Liksom om mycket annat. Knif lägger i sin skildring tonvikten på Saint-Évremond som konversatör och intellektuell inspirationskälla. Salongen som miljö och brevskrivande som genre får en självklar huvudroll i denna del av boken.

Den andra i raden är librettisten Pietro Metastasio, född i en enkel romersk bagarfamilj men död som hovpoet i Wien. Knif har valt att fördjupa sig i förändringen i synen på Metastasio, från den uppskattning som kom denne passionernas poet till del under hans livstid till 1800-talets förkastelse över honom och över hela idén om diktaren som ämbetsinnehavare och repertoarberoende. Presentationen av Metastasio är en pionjärgärning i det att det är den första större biografiska presentationen på svenska, ett påpekande som även gäller Knifs essäer om Saint-Évremond.

Till sist hamnar vi i 1770-talets Sverige, närmare bestämt i den gustavianska ämbetsmannavärlden. För dessa essäer har Knif valt